

مَا قَاتَلَ إِلَّا مَنْ قَاتَلَ إِلَّا
انْظُرُوا انْظُرُوا لَا تَنْظُرُوا

دیدہ او شفقہ ناظر
دورنایاب سفتہ ناظر

نظر کے کن پر گفتمہ ناظر
ویدنی او شنیدنی باشند

بے مرفہ التفات ناظر
قطعات و رباعیات ناظر

صد شکر کہ در حیات ناظر
مطبوع طبائع جہان شد

رباعیات و مزمع
در صبیح کوثر کلمہ نامہ محمد ربیع اللہ

مکتبہ انجمن ترقی علم

M.A. LIBRARY, A.M.U.

PE13404

بسم الله الرحمن الرحيم

قطعه

و فقر احوال من این است و بس
نامه اعمال من این است و بس

شسته ما قال من این است و بس
اهل خسر و بیند و داند که حسیت

ایضاً

معدن زر زیر زمین است و بس
اهل سحر زیر زمین است و بس

کان گهر زیر زمین است و بس
جست به هنر ما که بود یادگار

ایضاً

کار خسر و مند همین است و بس
اصل اصول همه دین است و بس

صلح به هر کار نگذاشتن
رسم بجال غریب داشتن

ایضاً

عذاب بجز توبه و زخ بود که بگذازم

نعمیم وصل توحبت بود که آسیاکم

بہ قرب بعد وہ وصل و پیچہ را و ناظر	قیامتت کہ می سوزم ہی سوزم
ایضاً	ایضاً
بہ فیض باطنی وارث حسن نازم	کہ کرد چشم بصیرت بیک نگہ بازم
کلام او چو مرا کرد زندہ جاوید	از ان سپس نبود حاجت بہ اعجازم
ایضاً	ایضاً
ایکہ جانِ جہانیا نستی	اچہ میدہنت ہمانستی
رحم فرما بحالم اے تورہیم	دریقین من و گمانستی
رباعی	رباعی
ہر جائی و ہر کجائی سبحان اللہ	در فہم کسے نیائی ماشاء اللہ
سن طالبِ خیر و نفس مانگناہ	لا حول ولا قوۃ الا باللہ
قطعہ	قطعہ
تا بکے شکوہ و شکایتِ جوع	جانبِ حق بہ دل کنید رجوع
نیت زہار فائدہ زہار	گر نباشد بہ دل خضوع و خشوع
ایضاً	ایضاً
پہ سجد رفتہ با سامانِ سائے	ہمی خوانی نمازِ حق بنائے
منیدانی کہ باید خواند ناظر	نمازِ بے نیازے با نیازے
ایضاً	ایضاً
جمعِ خاطر کن از خطورِ قلب	تاسیتِ رشود حضورِ قلب
۱۰ مولانا حاجی سید محمد وارث حسن محدث پیر مرشد مصنف۔ ۱۱ حدیث انا عندن عبدی بی۔	

قبل قریب نماز اسے ناظر	دور کن دور کرو زور قلب
ایضاً	
گنہ اندر شرت انسانی ست	گنہ نامو وہ ہم عاصی ست
گرچہ بالفعل پاک از عصیان ست	فعل بالقوہ لاجرم شدنی ست
ایضاً	
گنہ سیکم صدرہ از عقل و ہوش	کہ دریائے رحمت در آید بجوش
چو در دم بہ سختی بہ کوشد چہ غم	کہ باشد دو ادبش از ان سخت کوش
ایضاً	
ہر چند کہ دہر ناپسندم کردست	تا ہم بعقل الف بندم کردست
بے حاجت خویش تن گداگر شدہ ام	ہمدردی قوم درد مندم کردست
ایضاً	
چو من ناظر و فادائے نباشد	چو خدا و در جہان یار نباشد
بجز ذات خدا بے عیب کس نیست	گلے نبود کہ بے خارے نباشد
ایضاً	
مرو در سعی خویش مختار ست	کر وہ است انجہ او نمی یار ست
داشتن دل بیار دوست بکار	نیست دشوار گرچہ دشوار ست
ایضاً	
پیراستہ باغ و چمنے بایست	معتشوقہ شیرین سخنے بایست
۱۵ مولوی علی احمد قادری	

در فلسفہ ذہنی و نیز اخلاقی	ہم صحبت من ہیچو منے بایست
ایضاً	
بے گنہ راول ست گریشاں	باگنہ راول ست پاشا پاش
پاہ گل دارم و ہمہ گویم	کردے دگدگشتے لے کاش
ایضاً	
آن کس کہ گنہ نہ کرد زاری نہ کند	در کشت امید آبیا رمی نہ کند
جز لطف خدا ندارد عاصی چہ	بے گریہ امید رستگاری نہ کند
ایضاً	
گاہ از سعی خود بر آرم کار	میرود گاہ سعی من بیکار
زین ہمہ کار و بار شد معلوم	من نہ مجبورم و نہ خود مختار
ایضاً	
بندہ دار و نسبتے با کردگار	ہم چنین پروردہ با پروردگار
مشکل این نسبت کہ دار عالمے	نسبت عاصی ست با آمرزگار
ایضاً	
بہ ہر جا رفتہ ام شام و پگاہے	بہ حسرت کردہ ام ہر سونگاہے
نمی یابم صدائے دوستداران	نمی آید صدائے کس جز آہے
ایضاً	
انسان کہ تہائی ست کار و بارش	آزار جماعتیت ہر آزارش
۱۱ اقتباس موزوں مولانا روم - کاش کردے دگدگشتے۔	
۱۲ ہمیں مذہب اہل سنت و جماعت است۔	

دزدی که بید مال کس را ناحق	شیراز و جمع کرد در هم کارش
ایضاً	
نیک میگردد و به نیکی بدسکس	بدشود و هم نیک یک از حد کس
تخط از زانی ست در هندوستان	از محال ست ارشود سید کس
ایضاً	
دو دست نیچ و تن انسان همه ترین	انجن دماغ سر بود از بهر این وجود
عقلش در پوست و شریعت چو ریو	تا آدمی به منزل مقصد رسد بزود
ایضاً	
طائر قدسی بدام آورده	گر نه من ایم ریگستر دے
من که شیطان خود می زیدم	خوانم ار لا حول بر خود هر دے
ایضاً	
کس به کب بهنر عزیز شود	آن که چیزے نبود چیز شود
به بهنر زود پیش ناظر	صاحب سپه و پیشر شود
ایضاً	
آن دروغی که راست بنماید	مس اندوده زر تواند بود
گر نذر دزد راستی اثرے	سخت بے اثر تواند بود
ایضاً	
برای دوستداران دستگیری	بوقت سختی و مشکل بود خوب
۵. بجای یک سید نوشته بود نوشته شد	

حساب بذل و احسان نیست لیکن	حساب دوستان در اول و خوب
ایضاً	
نه گویمت که تو لائی یا تبرائی	نصیحتی کنمت گر قبول فرمائی
حذر ز فتنه کن اے مدعی چو میگوئی	که التقیته دینی و دین آباءئی
ایضاً	
جزائے خیر عمل صحت تن است و سرور	سزائے سوء عمل آتشک جذام و شور
باین طریق مکافات دهر نتوان گفت	که بے سزائے گذار و ترا خدا اے عفو ر
ایضاً	
من به عصیان کم ز خاوریستم	این کر میگوید که من خستریستم
او به دوزخ باشد و من در بهشت	انجینین تفریق با ورنیستم
ایضاً	
اے شبت شب برات و روزت عید	از مکافات بایدت ترسید
بکثاصحفت و بغور بخوان	آیت بطش ربک لشدید
ایضاً	
همه آدم چه خوبند و چه زشتند	بکار و دوزخند و یا بهشتند
گس نگذارش یک دم تو گویش	ز درد طینت آدم سرشتند
ایضاً	
هر عمل راست جزائے و سزائے معلوم	نیک سرور بد بد بد اندر معلوم
<p>۱۰۰ تخلص مولوی علی احمد دکنی ۱۰۰ حضرت انسان که حدیث شریف را جامع است - میتوان شد سیوید و اندر شدن - و بخشنی اتحاد و هم بقدر و هم یعنی درست آید -</p>	

خوش خور و خوش مزین یک بغیض صحت	بد به سود عمل معده زلفت محروم
ایضاً	
آمن با آه و ناله حشر بر پا بگیر و ظالمان را زود حق نیک	خدا را لے دل اندک صبر فرما یو قهر هم لے اجل مستی
ایضاً	
ایام بهار فصل سرا با بگذشت گر بادی ظلم جور کردست چه غم	ز دوست که گوئی این که گریا بگذشت بر گردن او بساند و بر با بگذشت
ایضاً	
نقد دشنام را به آسانی دہت باز پس چه حاصل از یک	بکسے گرد ہی کہ بستانی این زر قلب باز بستانی
ایضاً	
ہر آنکہ فعل شرافت کند شریف بود بذات کس نبود و انحصار این خلعت	کہ اسم فاعل فعل شرافت ست شریف بود بہ ہر قد تاراست کوتہ این تشریف
ایضاً	
چو خواندیم این آیت لا تحم بہ تبلیغ احکام کردیم فکر	سواء علیسم الذر تنعم نیامد بدل هیچ و شد عقل گم
ایضاً	
وجود است چو در خلق مشترک در خلق بسوئے خود بکند ہر کسہ بلطف خیال	بود بہ نوعیت خلق متحد ہر خلق چرا بہ خلق نگاہے منیکنی بر خلق

ایضاً	
مکانے درین دہرنا پائیدار ندانای که یک روز خواہی گذشت	بنا کردہ ہچو حصن حصین اے این یا اشرف الغائین
ایضاً	
جائے وفائے عہد جفا کرد روزگار بود او در آفتے کہ رسید آفتے دیگر	باو ستا وزادہ چما کرد روزگار حشرے میان حشر پاکر روزگار
ایضاً	
درین عالم کہ جائے ہر کسے ہست بر جایارستم و دیدیم ناظر	کسے شر دارد و بے شر کسے ہست گنگائے چمن کمتر کسے ہست
رباعی	
از درد خود آرم بزبان گر سخن را لے ولے بران سنگد لے عہدہ جوئے	افسردہ و پشردہ کذاب بچنے را کا زردہ و رنجیدہ کند ہچو منے را
قطعہ	
پیر من جسم برین حالت زار من کرد بودہ ام ہچو خرے پابجلاب عصیان	حسن تدبیر سبکدوشی بار من کرد مرے از غیب برون آمد و کار من کرد
ایضاً	
بے گنہ در جہان ندانم کیست نیکی اندر بد و بدی در نیک	بے گنہ کس بگو چگونہ بزیست فرق در نیک و بد ندانم چھیست
ایضاً	

دور از دل خویش کن بوس را	آزار روا مدار کس را
در روزی است روزی او	از سفره خود مران گس را
ایضاً	
ایچا بعد از اتمل رسیده ایم	بے زاد ره خدا به توکل رسیده ایم
سود است در سرم که دین گلشن جهان	از بهر دیدن گل و بلبل رسیده ایم
رباعی	
خواهی که شود دل تو روشن چون ماه	و از قلب تو دور گردد این داغ گناه
اند ز سر لطیفه برگش و انگاه	به بر سر قلب خود بزن خاطر خواه
ایضاً	
لا از سر قلب خویش برگش و انگاه	برکش ز سر لطیفه تا دوش اله
دم راست کن و بسوسه چپ تا گردن	مان بر سر قلب خود بزن الا اند
قطعه	
جهان روز و شب سر بر سر میرود	ز حالے بجائے دگر میرود
بجائے رود بدتر از پیشتر	بجائے دگر خوبتر میرود
ایضاً	
هستی عالم است همچو سراب	نیست جز خاک باد و آتش و آب
طفلی و پیری است و عهد شباب	بعد آن عالم است عالم خواب
ایضاً	
همچو کس را بدان حقیر که او	منظر ذات کبریا باشد

ناظر این تفرقه بدین وحدت	چون تو دانا چنین چرا باشد
ایضاً	
پایه داله و شیدای منی تاب کشی	بر لب چاه که آمد ز سپی آب کشی
آب از چاه بدون آمد و دریای شد	پیش از انش که رسد نوبت و لای کشی
رباعی	
شرمندۀ ام از تو ایچند او ند جمان	هر راز نهان است پیش تو عیان
رفتم رجۀ ناصواب و کردم توبه	امید ثواب ارم از لطف همان
قطعه	
ایک شلّت نیست در کون و مکان	لطف و رحمت عیان اندر جهان
بے گناہان نفی رحمت میکنند	من بے عصیان میکنم اثبات آن
ایضاً	
بسکه در جان فگار و چشم بیدارم توئی	هر که پیدای شود از دور پندارم توئی
جامی این شعر خود اندر وجد میجو اند و کس	گفت گر پیدا شود و هر گفت پندارم توئی
ایضاً	
نماز است معین اصول و وقت ادا	نخوانده به کتاب اینک سید الشهدا
ز هر طرف به سرش میرسد تیر به تیر	مگر نه کرد در آن وقت هم نماز قضا
ایضاً	
شاید که ببال احتیاجش نه بود	در کارش هداوت است حاجش نه بود
این مجرّه از بحر اشعری است در گیت هندی است - کوئی آیا سوگم نه از گمان انگب چلا -	

زین و جہ کہ گرجب مرجع شود	جہ دار شفاے جہل علاجش نہ بود
ایضاً	
بدایت نہ گردانت سر نوشت	کہ تبلیغ رانیت دروے مجال
پہنچیل حاصل چہ حاصل شود	چہ کار آیدت سعی کار محال
ایضاً	
و اماں من از گناہ چون تر باشد	خسارہ ام از سر شک بخون تر باشد
از غیبت من بروز محشر زاہد	حال تو ز حال من نبون تر باشد
ایضاً	
دنیا ہمہ ترک کرد ناظر	مجبور و سیکن از غلط و رست
دورش کند از دل و رسد باز	گوئی گس جلال پورست
ایضاً	
چیزے نخواہ از کس و چیزے مدہ بہ کس	این آبروے تو برد آن آبرے کس
از مال ز برہانچہ کہ داری بیار و دہ	آن را کہ عاجز است و یتیم کس مرے
رباعی نسبت مسٹر محمود جی مالک پورٹ الہ آباد	
کاشی پر شاہ و پٹی آن فخر نہ بود	در صدق و دیانت و مدارات وجود
در ذکر و وجوب عظمت ہر استاد	باسے او بمن بصدق نیت فرمود
دانی کہ چہ کردہ بود مسٹر محمود	باہندے پیش نہ کہ استادش بود
در ضمن مشاوت بہ ہنگام و داع	پیش آمد و کفش پائے او رست نمود
سوا و علیہم الذریم ام لا تذکریم لا یومنون - تصدیق مسٹر ضلع فیض آباد -	

	قطعه	
جیفت این عمر گرانمایه چه آسان بگذشت خورم آن روز که گویند به ایمان بگذشت	و و و هفتاد و ز عمر من نادان بگذشت از بد و نیک که بگذشت برین جان بگذشت	
قطعه در ضمن بیان حقیقت حال خود اثبات وحدت به نفی وجود کثرت		
چراغ یک بود و من هزار می بینم شمارها به سیر بگذر می بینم	ز راستی نگم شد چو با کجی مائل چوبه حجاب به بینم چراغ و باز روم	راه
ایضاً		
به نور تقیه چشم انشتاری بینم که دل ز شکوه او بقیه راری بینم خیف و لاغر و زار و نزار می بینم	چرا نه پرده کم از شمع شمع چو من نوشته ایم به عذر این همه به چو لال چه گونه تابه ویرا و رسم چو من در	
ایضاً		
قمار بازم و دزدیم و کاذب و میخوار که ترک این همه یکبارگی بود و شوار که پیش این همه کذب و دروغ را بگذار نجات یافت از ان جمله عادت آخر کار	رسید پیش رسول خدا کس و بگفت چگونه ترک کنم جمله عادت خود را بفرمود گفت بنی کریم با آن مرد به ترک رحمت کذب بقیه حیرت صدق	
در واقعات راستی خود گفته شد		
ز نهار نه گفته ایم ناراست جز راست نماند هیچ باقی حق داد به راستی فروغی	ناخواست و خواست بے کم و کاست ناراست چو گفتم اتفاقی گفتم به مزاج اگر دروغی	

گفتیم و نبود هیچ چیز	گفته نموده شد پیشین
	قطعه
در کار خویش از پس کار مفاد خویش در تنگدستی و به مصیبت پیش کس	گاه نه کرده ام بدروغ آشنا سخن هرگز نه برده ام به سر التجا سخن
	رباعی
و آنی که چو کل یوم اتبر باشد باین قامت و اذان آناظر	رغبت به نماز و روزه کمتر باشد تثویب درین زمانه بهتر باشد
	قطعه
آنانکه خلاف دعوی من گویند گویند که بدعت است تثویب مگر	بے من گویند اگر چه با من گویند از بهر نماز فخر احسن گویند
	ایضاً
ترویج روح هر کس کرد است با دیزن بے مرد ز اعلیسی گویند و راست گویند	ز نماز در جهان کس یارب مباد بے زن لیکن نه گفت شخصی که فلان بزا و بے زن
	رباعی
جز در خدا کن شنائے دیگر پا مال کند خیال اغیار چنانکه	جز در گدا و مروجایے دیگر نقش کف پا ز نقش پایے دیگر
	ایضاً
دشنام به هیچ حال از روی قیاس باشد نام محمود سبب بوی مکر و عسر	حاشا که بود عبادت رب التماس بشناس ایاز قدر خود را بشناس

رباعی	
دشنام به کار مستحب شیخین	انصاف بدست لست رب شیخین
حاجت به نماز اگر نه باشد چه عجب	آن را که عبادت است سبب شیخین
قطعه	
ز فضل خدا دور نبود چو سیرم	شوم در بهشت برین ضیف ناظر
ز مردن غمی نیست گر بعد مردن	بگویند مردم که صد حیف ناظر
ایضا	
در پس مردن من نیست عجب گر بکند	که و منور دو کلام غائب حاضر افسوس
بعد تاریخ وفات من دیگر حنین	خوژم آندم چو بگویند که ناظر افسوس
ایضا	
کند محبت با محبت پرواز	کبوتر با کبوتر باز با باز
وسلے با دام و دانه چون کنی صید	به مجبوری شود با غیر دساز
ایضا	
از صحبت مفسدان به پرهنیز	با آنکه نه کس بود میامیز
در صدق مقال و محنت و عدل	ناظر بکن اقتدا سے انگریز
ایضا	
هر چیز بجای خویش پاکست و حلال	نا پاک و حرام گردد از استعمال
ز هر که بر اے اندال زخم است	گر خود بخوری چیرا نباشد قتال
قطعه در وصف منشی شهبه شیر و پیکر فیض آباد متخلص به عاصی	

گفت روز در میان مجھے بابا کسے	ایک عاصی را نباشد میل صحبت با کسے
گفتش او مردم آئینست و نگریند ز کس	لیک اورد اقیانیر کسے و نا کسے
قطعہ	
خواہند برادرانِ مکی	در صید گئے برند مارا
وانگہ جو برادرانِ یوسف	در چاہ بیگند مارا
ایضاً	
احذر وایا ایہا المستبکرون	از جنون کبر و از کبر جنون
کرد و قرآنِ خدا سے ذوقِ کمال	مرح قسین لایستبکرون
ایضاً	
زان کہ در سپیری ابہما جے نیست	بہ حوائج ہم احتیاج جے نیست
رفت بیانی وہ گفت بہ من	کردہ خویش را علاج جے نیست
ایضاً	
در گریہ خیال صید دانی کہ نہاد	رو باہ شعار کی چون کرد بیاد
جز حکم خدا نیاید این کار از انکہ	در ماوہ نیست این ہمہ استعداد
ایضاً	
مکن عیب بر زارِ خالی من	کہ حد سے نثار و رسانی من
بدین نوبت آورد کار مرا	بہ بیگانہ آشنائی من
تخلص	

CALL No. {

1915551

(5)

ACC. NO. 13202

AUTHOR

ناظر صفدر

Class No.

191555

Acc. No. 13202

Book No. 111

Author

Title

Borrower's No.

Issue Date

Borrower's No.

Issue Date

TED

ON

AT THE TIME

NOT TO BE ISSUED
PERSIAN SECTION

MAULANA AZAD LIBRARY

ALIGARH MUSLIM UNIVERSITY

NOT TO BE ISSUED
PERSIAN SECTION
RULES:-

1. The book must be returned on the date stamped above.
2. A fine of **Re. 1-00** per volume per day shall be charged for text-books and **10 Paise** per volume per day for general books kept over - due.

